

ACTIVITATEA EDITORIALĂ ȘI SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ

Mihai LESCU

Catedra Jurnalism

In the present article the author reveals the role of the book and typing machine in the informational society. The theory is allied with practical reflections dealing with the evolution of the pollygraphic and editorial system and with the book distribution in Republic of Moldova.

The author focuses on the aspects, which came out in the editorial system while the transition period, putting forward definite solutions, which will expand the efficiency of the educative role of the book. There are emphasized new types of activities connected to the process of producing typed works and its promotion to the reader.

The article is very useful for the students specialized in Editorial Activity as well as for all those who are interested in the problem of the book's role in the contemporary media system.

Împărtășind opinia că în această lume totul comunică, constatăm că atunci când vorbim despre comunicare avem în vedere, întâi de toate, transmiterea informațiilor și a ideilor puse în cuvinte și imagini prin intermediul vorbirii, scrisului, tiparului, radioului, televiziunii și, mai recent, al Internetului.

Așa-numita „explozie” a informației [1] – metaforă cu miros neplăcut de praf de pușcă – ar fi fost de ne-conceput fără inventarea tiparului.

Chiar dacă prima carte din lume a fost *Diamond Sutra*, în China, în anul 868 d.H., iar în 953 operele lui Confucius sunt imprimate pe plăci de lemn, gravate în relief, apoi, în 1038, chinezul Pi Shang inventează tipografia în care fiecare semn apare în relief pe un suport, literele de metal independente (caracterele), descoperite de aurarul din Mainz, Johann Gutenberg, după multe experimente, vreme de 20 de ani, au fost unice în istoria de până atunci [2].

Faptul acestei fascinante invenții de către J.Gutenberg este indiscutabil. Se discută, însă, până azi despre data precisă de naștere a ei (pentru unii autori, tiparul a apărut în 1434, pentru alții – în 1438, dar sunt și care îl datează cu 1439). Totodată, ca ani de debut ai tiparului european sunt indicați și anii 1435 și 1436. Și locul apariției este notat de unii la Mainz, de alții la Strasbourg [3].

Oricum, cert rămâne faptul că la mijlocul secolului al XV-lea, J.Gutenberg a inventat mașina de tipărit care folosea caractere de metal mobile, triumfând în fața concurenței pe care i-o făceau lucrările scrise manual, manuscrisele. Referindu-se la relevanta descoperire a lui Gutenberg, criticul literar din Canada Marshall McLuhan (1911-1980) în studiul *Galaxia Gutenberg* (1962) sublinia: „Tipografia a tins să transforme limbajul dintr-un mijloc de percepție și exploatare într-un bun de consum transportabil. Tiparul nu este numai o tehnologie, ci el însuși este un izvor de materie primă sau o materie primă” [4].

Deloc întâmplător faptul că în studiile consacrate comunicării savanții evidențiază tiparul, calificându-l „revoluție”, epocă/eră [5] de rând cu altele, cum ar fi: a) Epoca semnelor și semnalelor; b) Epoca vorbirii și a limbajului; c) Epoca scrisului; d) Epoca mijloacelor comunicării de masă și e) Epoca mijloacelor de comunicare computerizate.

În ce constă revoluția produsă de tiparul cu caractere mobile, inventat de Gutenberg? „El a realizat câte o ștanță de oțel pentru fiecare literă, apoi a ștanțat imaginile literelor într-un metal mai moale (alamă) și în jurul acestor imprimări a făcut matrițe din lut. În aceste matrițe din lut a turnat, apoi, plumb topit, obținând, pentru fiecare literă, mulajul ei. Literele puteau fi, acum, aranjate astfel încât să formeze cuvinte, matrițele permițând reutilizarea pentru turnarea oricâtor litere. Peste aceste cuvinte, bine legate, se putea da un strat de cerneală, iar prin presarea hârtiei sau a pergamentului se obținea pagina tipărită. Gutenberg a folosit o presă mare, pentru vin, pe care a adaptat-o pentru presarea pergamentului peste cuvintele viitoarelor pagini. Se obțineau pagini curate (prin ecrane de protecție) și fără greșeli, *Biblia* cu 42 de rânduri tipărită în 1455 stând mărturie peste timp pentru „arta” sa” [6].

Începutul secolului următor descoperirii lui Gutenberg a fost marcat de febra apariției „bunului de consum transportabil” – cărților – în toate limbile europene. Către sfârșitul secolului al XV-lea erau întemeiate tipografii în mai mult de 250 orașe din Europa: 80 – în Italia, 52 și 43 respectiv în Germania și Franța. Numai în decurs de 10 ani (1466-1476) apar tipografii în Basel, Roma, Paris, Veneția, Leuven, Valencia, Cracovia,

Buga, Westminster și doar la Praga prima tipografie este înființată în 1477. Până la finele secolului, la care ne raportăm, toate tiparnițele existente au pus la dispoziția celor 100 de milioane de europeni în jur de 27000 de ediții cu un tiraj de 13 milioane de cărți. Accentuăm în acest context faptul că „tiparul a pătruns încet în Rusia și în general în lumea creștinismului ortodox (incluzând aici Serbia modernă, România și Bulgaria), unde alfabetul era de obicei chirilic, iar știința de carte – un apanaj aproape exclusiv al clerului” [7].

Deși datorită unor condiții economice și politice tiparul cărții a pătruns mai târziu decât în țările Europei Occidentale, putem spune că și aici s-au manifestat mai mulți meșteri tipografi iscusiți. În numărul lor, un loc de frunte îi revine ieromonahului tipograf Macarie, care tipărește în Țara Românească primele trei cărți: un *Liturghier*, terminat la 10 noiembrie 1508; un *Octoih* (la 1510) și un *Tetraevanghel* (la 1412) – toate în limba slavonă [8].

În Moldova, începutul activității tipografice se datorează mitropolitului Varlaam. Anume Varlaam este autorul-traducător și „editorul” primei cărți tipărite moldovenești *Cazania* (Cazania lui Varlaam), ieșită la lumină în 1643 de sub teascurile primei tiparnițe moldovenești, instalată la Iași în 1642.

Fiind mai ieftine, cărțile au mărit interesul pentru învățatură. În pofida faptului că unii oponenți consideră că „invenția” a pus adesea în circuit texte inexacte, a condus la crearea unor „pseudoevenimente”, mai ales prin „revoluția grafică”, a facilitat „plagiatul”, amenințând tot mai mult proprietatea intelectuală, concluzia de sinteză este că tiparul a facilitat răspândirea cunoștințelor/educației, făcând ca descoperirile să fie cunoscute pe scară mai largă și informațiile să se piardă mai greu. Tiparul a condus la o concepție relativ nouă asupra tipului de scris pe care noi îl numim astăzi *literatură*, precum și asupra conceptului de *autor*, în legătură cu ideea de versiune corectă sau autorizată a unui text. O altă consecință a fost implicarea întreprinzătorilor în procesul de răspândire a cunoștințelor. Utilizarea noilor media a încurajat conștientizarea sporită a importanței publicității, fie economică, fie politică. În definitiv, tiparul a impulsionat nu numai editarea cărții, dar și a presei scrise. Răspândirea cărților, mari sau mici, a ziarelor este numai o parte dintr-o istorie care include și apariția a două genuri asociate în mod normal numai cu secolele XIX și XX – afișul și formularul oficial [9].

S-au perindat ani și secole, dar până în zilele noastre presa de mână construită după principiul celei elaborate de Gutenberg se folosește în atelierele de zincografie, pentru tipare de corectură și pentru lucrări de artă cu tiraje reduse. Aceste prese aflate lângă mașinile moderne de înaltă productivitate, prevăzute cu dispozitive automate, stau mărturie pentru faptul că teascul modest și primitiv al primilor meșteri de la jumătatea secolului al XV-lea a fost punctul de plecare al tuturor marilor transformări prin care a trecut tipografia și editarea de carte în cele peste cinci veacuri de la inventarea lor: elaborarea în 1886 a primului linotip (mașină de cules rânduri); construirea în 1897 a monotipului (mașină de cules literele separat, care, fixate pe o bandă prin perforații, declanșează matrița pentru tipar); inventarea în 1964 a mașinii de cules prin fotografiere (mașină ce se detașează definitiv de la tradiția literelor de plumb) și, în sfârșit, construirea în deceniul 1970-1980 a calculatoarelor electronice cu o capacitate de imprimare de 70-80 mii rânduri de text pe oră. Astfel, fără matrițele rudimentare și primitive ale meșterului Gutenberg nu ar fi existat astăzi nici mașinile moderne care tipăresc sute de mii de exemplare de carte pe oră [10].

În pofida faptului că odată cu „era electronică” se făceau auzite voci care preziceau „sfârșitul” cărții, aceasta continuă să ocupe un loc de cinste în sistemul mediatic contemporan. Astăzi, în majoritatea țărilor, instruirea și educația au devenit o necesitate vitală, fapt ce a determinat ca anual pe mapamond să fie editate peste un milion de titluri de cărți și broșuri.

Noile tehnologii comunicaționale au transformat cartea și receptarea ei. Suntem martorii conjugării proceselor tradiționale de editare cu performanțele calculatorului. Dezvoltarea și modernizarea economiei, apariția tehnologiilor noi de tirajare au rentabilizat mult acest sector, cerând totodată de la editorii de carte perfecționarea etapelor de fabricare și de distribuire. Industria europeană a editării a cunoscut și ea un salt economic impunător: de la 18,5 mlrd. euro în 1993, la 27 mlrd. în 2000. Difuzarea, prin intermediul librăriilor, prin corespondență, instituții specializate sau Internet, este o operație facilă, în multe țări cu o infrastructură bine pusă la punct.

Schimbări substanțiale s-au produs și în sectorul editorial de la noi. Astăzi în Republica Moldova activează 3 edituri de stat și peste 200 de edituri private. Mare parte din aceste edituri își au sediul și activează în Chișinău. În numărul acestora se înscriu editurile „Prut Internațional”, „Muzeum”, „Cartier”, „Litera”, „ARC” și a. În scopul apărării drepturilor lor și promovării politicii editoriale, participării active la expozițiile-târg de carte republicane și internaționale, mai multe edituri private la ora actuală sunt membre ale Societății de

Distribuire a Cărți „PRO-NOI”, fondată în 1988. Actualmente, „PRO-NOI” are deschise 15 librării în Chișinău, extinzându-și rețeaua și în alte orașe și centre raionale din țară. Nu demult în cadrul Salonului Internațional de carte pentru Copii și Tineret la Bălți au fost deschise două librării „PRO-NOI”, conducerea Societății obligându-se „să mai deschidă până la finele anului 2007 două librării în raioanele Orhei și Căușeni” [11]. Evenimentul de la Bălți s-a desfășurat în cadrul Proiectului național „Spre cultură și civilizație prin lectură”, care are menirea de a revitaliza sistemul de difuzare a tipăriturilor, care în ultimii ani a fost nu numai deteriorat, dar și depășit de timp. Menționăm, că la ora actuală sectorului privat editorial îi revine cca 80% din numărul total de titluri (peste 2000) și tiraje de carte editate anual în republică. Mai multe edituri particulare din țară au stabilit relații de colaborare cu edituri din România, Ucraina, Rusia, Germania, Franța, Ungaria, Bulgaria, organizând în comun cu acestea expoziții-târg de carte, făcând schimb de experiență în arta de editare și promovare a tipăriturilor.

Era postindustrială conduce la asocierea cărții cu alte media, influențând conținutul și conceperea ei. Tot mai des unele cărți sunt editate în baza unui film, în combinație cu aplicații informatice sau pe CD-Rom. Oricum, cartea supusă impactului noilor tehnologii mediatice nu-și pierde importanța. Ea continuă să transmită din generație în generație valorile spirituale și idealurile umane.

Dezvoltarea tiparului cărții în spațiu și timp, favorizată de revoluția industrială, a condus la statornicirea *activității editoriale*, ramură care actualmente include trei etape principale în drumul cărții de la autor la cititor: a) prepress, b) tipărire și c) difuzare. La fiecare dintre aceste etape activează profesioniști de calificare înaltă, prin a căror muncă editarea cărții a devenit o veritabilă industrie cultural-spirituală.

Referințe:

1. Brigs A., Burke P. Mass-media. O istorie socială. - Iași, 2005, p.27.
2. Popa D. Mass-media, astăzi. - București, 2002, p.112.
3. Ibidem, p.109.
4. Mc.Luhan M. Galaxia Gutenberg. - București, 1975, p.450.
5. DeFleur M.L., Ball-Rokeach S. Teorii ale comunicării de masă. - Iași, 1999; Popa D. Op. cit.; McLuhan M. Op. cit.; Brigs A., Burke P. Op. cit.
6. Popa D. Op. cit., p.113.
7. Brigs A., Burke P. Op. cit., p.25.
8. Matei H. Enigmele Terei. Vol.2. - București, 1990.
9. Brigs A., Burke P. Op. cit., p.69-70.
10. Lescu M. Activitatea editorială. - Chișinău, 2005, p.15-16.
11. Timpul, 21 septembrie 2007.

Prezentat la 02.11.2007